

Qabul qilindi: 05.07.2024 Chop etildi: 30.08.2024

UDK: 10:34:371

**YOSHLARDA SOG‘LOM TAFAKKUR
MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHDA
MAHALLA VA TA‘LIM TIZIMINING ROLI**

Atakulov Mavlonbek Saitkulovich

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti tayanch
doktoranti

**РОЛЬ МАХАЛЛИ И СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ В
ФОРМИРОВАНИИ КУЛЬТУРЫ ЗДОРОВОГО
МЫШЛЕНИЯ У МОЛОДЕЖИ**

Атакулов Мавлонбек Сaitкулович

докторант Самаркандского государственного университета
имени Шарофа Рашидова

**THE ROLE OF THE NEIGHBORHOOD AND THE
EDUCATION SYSTEM IN FORMING A HEALTHY
THINKING CULTURE IN YOUTH**

Atakulov Mavlonbek Saitkulovich

doctoral student of Samarkand State University named after Sharof
Rashidov

Tel.: +998 97 774 37 96

e-mail:

worldstudent@mail.ruOrcid: 0009-0002-0550-
3478

Annotatsiya: Mazkur maqolada yurtimizda amalga oshirilayotgan keng ko‘lamli islohotlar hamda sog‘lom yosh avlodni tarbiyalashda oila-mahalla-ta‘lim muassasalari hamkorligi ahamiyatli ekanligi takidlab o‘tilgan. Mamlakatimiz miqyosida yoshlarni tarbiyalash jarayonida olib borilayotgan ulkan o‘zgarishlar, islohotlarning asosiy bosh maqsadi har tomonlama bilimli, yuksak axloqiy fazilatlariga ega, ma’naviy yetuk va raqobatbardosh kadrlar tayyorlashdir.

Kalit so‘zlar: jamiyat, sog‘lom yosh avlod, oila-mahalla-ta‘lim, sog‘lom turmush, oila, sog‘lom oila

Аннотация: В данной статье подчеркивается важность сотрудничества семьи, соседства и образовательных учреждений в реализации масштабных реформ в нашей стране и воспитании здорового молодого поколения. Главной целью больших перемен и реформ, проводимых в процессе воспитания молодежи на уровне нашей страны, является подготовка хорошо образованных, морально зрелых и конкурентоспособных кадров.

Ключевые слова: общество, здоровое молодое поколение, семья-соседство-образование, здоровая жизнь, семья, здоровая семья.

Annotation: This article emphasizes the importance of family-neighborhood-educational institutions cooperation in bringing up a healthy young generation and large-scale reforms implemented in our country. The main goal of the great changes and reforms being carried out in the process of education of young people at the level of our country is to train well-educated, morally mature and competitive personnel.

Keywords: society, healthy young generation, family-neighborhood-education, healthy life, family, healthy family.

KIRISH (ВВЕДЕНИЕ / INTRODUCTION). Bugungi kunda mamlakatimizda amalga oshirilayotgan keng ko‘lamli islohotlar avvalo yoshlarni har jihatdan yetuk va barkomol qilishga bog‘liqdir. Ta‘lim-tarbiya tizimida yan-

gidan yangi usullar va dasturlarning amalga oshirilib kelinayotganligi mazkur sohadagi rivojlanishlar kafo-lati bo‘lib xizmat qilmoqda. Xususan, mamlakati-mizda “oila-mahalla-maktab hamkorligi konsepsi-yasi”ning tadbiriq etilishi barkamol avlod tarbiyasi

islohotlarining yangicha yondashuvlarga asoslangan modeli bo'lib hizmat qilmoqda. Masalaning bugungi kundagi ahamiyati va dolzarbligi shundaki, yoshlarning xususan, talabalar ijtimoiy-siyosiy faolligi, barkamol avlod bo'lib yetishishi, har tomonlama yetuk kadrlar bo'lishida, ularning sog'lom turmush tarziga amal qilib voyaga etishida oila va mahalla institutlari hamkorligining yangi imkoniyatlarini kengaytirish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR (ЛИТЕРАТУРА И МЕТОДЫ / MATERIALS AND METHODS). Yangilanayotgan O'zbekistonda amalga oshirilayotgan tub islohotlar jamiyat va davlat manfaatlarini himoya qilish, yurt ravnaqi, el farovonligi yo'lida fidokorona mehnat qiladigan ma'naviy barkamol yosh avlodni tarbiyalash, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga asoslangan demokratik huquqiy davlat barpo etishga qaratilgan. Mamlakatimizda sog'lom yosh avlodni tarbiyalashda oila-mahalla-ta'lim muassasasi hamkorligini kuchaytirish samaralar garovidir. Bu borada davlatimiz tomonidan amalga oshirilayotgan yo'nalishlar quyidagilardan iborat:

-Mahalla, ta'lim muassasalari hamkorligini ta'minlashning huquqiy bazasini takomillashtirish, ular o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirishga qaratilgan uslubiy ta'minotni ichlab chiqish va mustahkamlash;

-Mahalla va oilada yoshlar va ota-onalarning ijtimoiy faolligini oshirish;

-Ijtimoiy himoyaga muhtoj bo'lgan oilalarni mahalla faollari tomonidan aniqlab ularga moddiy va ma'naviy qo'llab quvvatlash;

-Barkamol avlodni tarbiyalashga qaratilgan ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarni mazmunan takomillashtirish, uning samaradorligini oshirish mexanizmini yaratish;

-Sog'lom avlodni tarbiyalashda ommaviy axborot vositalari va zamonaviy axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish.

Davlatimiz tomonidan inson salomatligini yanada mustahkamlash, jamiyatimizda sog'lomlik tizimini ichlab chiqib uni keng targ'ib qilish, onalar va bolalar sog'ligini muhofaza qilish, sog'lom turmush tarzini keng omma o'rtasida shakllantirish, oilada tibbiy madaniyatni oshirish, har bir shaxsning salomatligi o'z qo'lida ekanligini aholi o'rtasida keng tashviqot-targ'ibot qilish, bir so'z bilan aytganda,

sog'lom jamiyatni tashkil etishga katta e'tibor qaratilgan.

МУХОКАМА(ОБСУЖДЕНИЕ/DISCUSSION). “Yangi O'zbekiston – demokratiya, inson huquq va erkinliklari borasida umume'tirof etilgan norma va printsiplarga qat'iy amal qilgan holda, jahon hamjamiyati bilan do'stona hamkorlik tamoyillari asosida rivojlanadigan, pirovard maqsadi xalqimiz uchun erkin, obod va farovon hayot yaratib berishdan iborat bo'lgan davlatdir” [1]. Shu o'rinda mamlakatlarda inson huquqlarini ta'minlash masalasi g'oyatda hayotiy masalalardan bo'lib kelgan. Shuning uchun ham har bir mamlakatda hushyor bo'lib, oqilona munosabatda bo'lishni, shuning uchun, fuqarolik jamiyati sharoitida demokratik qadriyatlar tizimi asosida ularning tarbiya mezonlarini va ko'rsatkichlarini aniqlashtirish, demokratik islohotlarga qadriyatli munosabatlarini mexanizmlarini shakllantirish va takomillashtirish obyektiv zaruriyatdir. Bu haqda prezidentimiz Sh. Mirziyoyev “yosh avlodda mustahkam vatanparvarlik g'oyasi hamda qat'iy fuqarolik pozitsiyasini shakllantirish, yoshlarda zamonaviy tadbirkorlik ko'nikmalarini shakllantirish va yangi ish o'rinlarini yaratish orqali ularning bandligini ta'minlash” [2-245] mumkun deb ta'kidlaydi. Bu borada bir qancha qonun va qonun osti hujjatlar qabul qilindi. Ushbu hujjatlarda respublikamiz aholisiga ko'rsatilayotgan tibbiy xizmat sifatini yaxshilash, aholi o'rtasida tibbiy muhofazani kuchaytirish, sog'lom turmush tarzini shakllantirish kabi qator muhim masalalar belgilab berilgan. Bu borada respublikamizda sobitqadamlik bilan olib borilayotgan turli tadbirlar o'zining ijobiy samarasini bermoqda. Shu o'rinda aholining tibbiy madaniyati, savodxonligi o'sdi.

Hozirgi kunda mamlakatimiz yoshlarini tarbiyalash jarayonida olib borilayotgan ulkan o'zgarishlar, islohotlarning asosiy bosh maqsadi har tomonlama bilimli, yuksak axloqiy fazilatlariga ega, ma'naviy yetuk va raqobatbardosh kadrlar tayyorlashdir. “Bugun hayotning o'zi bizdan professional, tezkor va samarali davlat xizmati tizimini shakllantirish, yangicha fikrlaydigan, tashabbuskor, el-yurtga sadoqatli kadrlarga keng yo'l ochish bo'yicha samarali tizim ishlab chiqishni talab etmoqda”[2] deydi, prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev.

Yosh avlodni yaxshi xulqli, sog'lom qilib tarbiyalashda ularning yosh jihatlariga, xarakteriga

alohida ahamiyat berish lozim, chunki bularsiz tarbiyada ko'zlangan maqsadga erishib bo'lmaydi.

Sharqda qadim-qadimdan oila muqaddas dargoh sanalgan. Agar oila sog'lom va mustahkam bo'lsa, jamiyatda tinchlik va hamjihatlikka erishiladi.

Mahalla, yurt mustahkam bo'lsagina, davlatda barqarorlik va osoyishtalik hukm suradi. Oila qurayotgan yoshlarga oila qonunchiligi asoslari, sog'lom turmush tarzi, farzandlar tarbiyasiga oid bilimlarni oshirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri bo'lib kelmoqda. Chunki, hozirgi kunda oila qonunchiligi, er va xotinning vazifasi, mas'uliyatli oila savodxonligi, tibbiy madaniyat kabi tushunchalarga ega bo'lmay turmush qurayotgan yoshlar ham uchrab turadi. Har bir inson o'z oilasining fayzli, farovon va mustahkam bo'lishini istaydi. Ammo oila qurib, yurtparvar, aqlli, solih farzandlar o'stirib, kamolga yetkazish g'oyat mushkul ish ekanligini barchamiz yaxshi bilamiz. Hech bir shubhasiz aytish mumkinki, oila fuqarolik jamiyatining tayanch nuqtasidir. Chunki bu muqaddas dargohda nafaqat inson dunyoga keladi, balki u ma'nan va aqlan tarbiya topadi. "Oilalarning qanchalik mustahkam bo'lsa, jamiyat ham shunchalik barqaror bo'ladi va tez rivojlanadi. Inson o'zini o'rab turgan dunyo haqidagi bilimlarini ma'naviyat va axloq haqidagi ilk tushunchalarni yaxshilik va yomonlik to'g'risidagi boshlang'ich tasavvurlarni oiladan oladi" [3].

Mahalla va oilada bolani to'g'ri tarbiyalashning asosiy shartlaridan biri-tarbiyadagi birlikdir. Bunday ulkan ma'naviyatni, sharafli ishni oila, maktab, mahalla, keng jamoatchilik bilan hamkorlikda olib borish muhim o'rin egallaydi. Oila boshqa tarbiyaviy muassasalardan farqli paviyda odamning butun hayoti davomida uning barcha tomonlariga, qirralariga ta'sir ko'rsatishga qodirdir va odatda ta'sir ko'rsatadi. Oila tarbiya vazifasining bu ulkan miqyosi uning mafkuraviy va psixologik ta'sir ko'rsatishining chuqur o'ziga xosligi bilan uyg'unlashib ketadi. Bu esa uni oliy darajada ta'sirchan qilibgina qolmay, shu bilan birga shaxsni shakllantirish jarayonining zarur bug'iniga ham aylantiradi.

Ma'naviyatning poydevori bo'lgan axloq va odob, ilm-u ma'rifat, imon va e'tiqod, dunyoqarash va mafkura avvalo oilada shakllanishi hech kimga sir emas. Shunday ekan har qanday jamiyatning yadrosi, poydevori bo'lgan oilaning mustahkamligi uning moddiy va ma'naviy jihatdan ta'minlanganligi,

farovonligining jamiyat va davlat tomonidan kafolatlanganligi kelajak avlod tarbiyasining zaruriy sharti bo'lib qolaveradi.

Oilalarning sog'lom ekan – jamiyat mustahkam, jamiyat mustahkam ekan – mamlakat barqarordir. Mahalla – insonni jamiyat bilan uyg'unlashtiradigan hamda shu ruhda tarbiyalaydigan eng katta sahoovatli go'sha va beqiyos Vatandir. Mustaqillik sharofati tufayli qo'shnichilik va mahallachilik an'analari yangi ruhda shakllanib, oilaviy maishiy munosabatlarni mustahkamlovchi hamda barcha to'y-hashamlarda, ma'rakalarda hamdard, kamarbasta bo'lib, o'zaro yordam berib qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynamoqda. Mahallachilik katta-kichikni hurmat qilish, yoshi ulug'larni e'zozlash, oilaviy munosabatlarda ahillikni saqlash kabi fazilatlarini nazorat qilishda etakchi o'rinda turadi. Zero, har bir o'zbek farzandi dastlabki tarbiyani mahalladan oladi. Ta'lim-tarbiyani insonparvarlashtirishning markaziy masalasi yoshlarda or-nomusni, vatan va xalq oldidagi mas'uliyatni, yuksak axloq va fuqarolik sifatlarini, ma'naviy-ruhiy fazilatlarini singdirishdan iboratdir. Mahalla, oilada sog'lom muhitni yaratish orqali jamiyat, xususan yoshlar ma'naviyatini yuksaltira oladigan beshik hisoblanadi. Mamlakatimizda tarbiyani hozirgi zamon talablari darajasida olib borishda mavjud barcha imkoniyatlar va vositalardan samarali foydalanganimizdagina ma'naviyati yuksak yoshlarni tarbiyalashga erishish mumkin bo'ladi.

NATIJALAR (РЕЗУЛЬТАТЫ / RESULTS). O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2012-yil 19-iyunda qabul qilingan "Barkamol avlodni tarbiyalashda oila instituti va fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlarining ta'lim muassasalari bilan o'zaro hamkorligini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori asosida umumta'lim maktablari bilan o'zini o'zi boshqarish organlari o'rtasida yaqin hamkorlik yo'lga qo'yilgan. Bu esa o'quvchilarning qiziqishi va qobiliyatini o'z vaqtida aniqlash, bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish, ularni ta'limning keyingi bosqichiga yo'naltirishda muhim omil bo'lmoqda. Ayni paytda "oilalarning mahalla-maktab" hamkorligi oilalardagi ma'naviy-axloqiy muhitni yanada yaxshilash, ularda ulg'ayayotgan o'g'il-qizlarni zamon talablari asosida, milliy va umumbashariy qadriyatlar ruhida tarbiyalashda o'z samarasini berayotir.

"Bir bolaga yetti mahalla ota-ona" degan naqlga amal qilib, kelajak avlodni tarbiyalash va unga ta'lim berish jarayonini amalga oshirish borasida mahallaning oldida quyidagi vazifalar turadi:

-tarbiya muassasalari bilan birgalikda ta'lim-tarbiya jarayonida amalga oshirilishi kerak bo'lgan ishlarni muhokama qilishda qatnashish va oqilona yechimlarni topishda faollik ko'rsatish;

-o'z hududidagi ijtimoiy-iqtisodiy yordamga muhtoj oilalarni aniqlab, ularni qo'llab-quvvatlab, farzandlarining bilim va tarbiya olishlariga bosh-qosh bo'lish;

-axloqan nosog'lom oilalarni mahalla yig'inlarida muhokama qilish, ularga nisbatan jamoatchilik choralarini ko'rish;

-ota-onalar orqali bolalarga tashabbuskorlik, mehnatsevarlik, milliy g'urur, vatanparvarlik, milliy odob, onglik, baynalmilallik kabi xislatlarni singdirishni har tomonlama rag'batlantirish;

-mahalla hududidagi o'quv-tarbiya muassasalari bilan birgalikda turli ko'rik-tanlovlar, sport musobaqalari, anjumanlar, bayram va bellashuvlar tashkil qilish;

-farzandlarga ta'lim va tarbiya berishda ijobiy natijalarga erishayotgan, namunali oilalar tajribasini ommalashtirib, mahalla hududida "Oila saboqlari" mashg'ulotlarini tashkil qilish;

-mahallada istiqomat qilayotgan xalq ustalari, san'atkorlar, ziyolilar va barcha ijod ahlining imkoniyatlaridan foydalanib, turli to'garak va "ustashogird" munosabatlari asosida bilim berish va kasb o'rgatish faoliyatini tashkil qilish;

-har bir yosh fuqaroda O'zbekistonga, uning tabiatiga muhabbat, tarixiga qiziqish, mahalla obodonchiligi, ahilligi uchun javobgarlik ruhini shakllantirish. [4]

Adolatli fuqarolik jamiyatini barpo etishning muhim omillariga, axloqiy va huquqiy tarbiyaga e'tiborni kuchaytirish, qonunga so'zsiz ichki intizom bilan rioya etish, demokratik tamoyillarni, davlatga, fuqarolik burchiga hurmat ko'nikmasini mustahkamlash aksariyat mahallalarning faoliyat markaziga qo'yilgan.

Yoshlar tarbiyasi mahallalarning jonajon ishidir. Yosh avlodni milliy istiqolol ruhida tarbiyalashda mahallalar faol ishtirok etmoqdalar. Aholi turar joylarida yoshlar muammolariga katta e'tibor qaratilgan. Ularni qiziqtirgan mavzularda kechalar, uchrashuvlar, suhbatlar, sport musobaqalari va boshqa mada-

niy-ma'rifiy hamda ko'ngilochar tadbirlar doimiy ravishda uyushtirib boriladi. Konstitutsiya mavzularida suhbatlarga, uchrashuvlarga qiziqish katta [5].

XULOSA (ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION). Xulosa o'rnida shuni ta'kidlaymizki sog'lom turmush va ijtimoiy tafakkur tarzi, asosan, sog'lom axloqiy-estetik tarbiya tufayli rivojlanib, madaniy yuksaklikka ko'tariladi. Shuning uchun hayotdagi yangiliklar inson ruhiyatiga ko'rsatayotgan ta'sirini sinchiklab o'rganish, bugungi kunning dolzarb muammolaridan biridir. Shu o'rinda hozir har bir mahalla fuqarolar yig'inida faoliyat ko'rsatayotgan o'nga yaqin tuzilma orasida yoshlar bilan ishlaydigan tuzilma eng faollaridandir. Avvalo shu tuzilmalarda millatimizga xos bo'lgan xislatlar namoyon bo'lmog'i ya'ni, "Bir bolaga yetti mahalla ota-ona" qabilidagi naqlarning hayotiy ko'rinishlari yuzaga chiqmog'i kerak. O'xshash ko'nikmadan imkon qadar tezroq qutulishimiz lozim, o'zimizga xos va mos bo'lgan, tarixiy demokratiyani mahallaning, mahalla odamlarining har bir yigit-qiz uchun o'ta ta'sirli mas'uliyat kuchini qayta tiklashimiz va uni yangi davr demokratik omillari asosida boyitib borishimiz zarur [6].

Adabiyotlar ro'uxati (Использованная литература / References)

1. Mirziyoyev M. Yangi O'zbekiston demokratik o'zgarishlar, keng imkoniyatlar va amaliy ishlar mamlakatiga aylanmoqda // <https://president.uz/uz/lists/view/4547> – O'zb. Resp. Prezidentining rasmiy veb-sayti.
2. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2022. – B.245.
3. Mirziyoyev Sh.M. Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. 2-jild, -T.: O'zbekiston, 2018.
4. Musurmonova O. Oilada sog'lom avlodni tarbiyalashda oila-mahalla-ta'lim muassasalari hamkorligining ustuvor yo'nalishlari // "Yoshlarni oilaparvar, ota-onalikka tayyorlashda oilaning roli" mavzusidagi Respublika miqyosidagi ilmiy-amaliy anjuman materiallari. – T., 2013. – B. 217.
5. Rustamboyev M.H. Kuchli davlatdan – kuchli jamiyat sari: Oqsoqollar saylovi: Demokratik islohotlarning izchil bosqichi. – Toshkent oqshomi. – 2006.– 27 aprel.
6. Маликова Г.Р. Законодательный процесс в условиях двухрательного парламента //Тез.докл. научно-практ. конфер. 5 марта 2002. – Т., TDYUI, 2002. –B. 23.
7. Malikova G.R. Jamiyatimizning huquqiy negizi. - Toshkent oqshomi.– 2002. – 27 noyabr.– B.25.